

● کتابها و نشریاتی از تاجیکستان / مسعود عرفانیان

کتاب‌ها و نشریاتی از قاجیکستان (۱۱)

مسعود عرفانیان

۲۴۱

۷۲. دانشنامه رودکی، جلد ۱، A-K (أ و غ - ک) الفبای کنونی تاجیکان، ۵۹۲ صفحه /
جلد ۲، K-C (ق - ث، س و ص) الفبای کنونی تاجیکان، ۵۴۴ صفحه، دوشنبه ۲۰۰۸،
پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی، آکادمی علم‌های [علوم] جمهوری تاجیکستان.
پیش‌تر در مجله بخارای شماره ۶۰، فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۶، خبر انتشار این
دانشنامه را به آگاهی دوستداران فرهنگ و ادب ایرانی رسانده بودیم و در همان شماره
«مدخل‌نامه» این دانشنامه را نیز معرفی نمودیم. این دو مجلد نیمی از این کار درخور
ستایش و در نوع خود بی‌نظیر است و دو مجلد دیگر آن نیز در دست تهیه است که به
زودی به این مجموعه - که در حقیقت ۴ مجلد است - افزوده خواهد شد.
در صفحه‌های آغازین این دو جلد آمده: «کتاب در [بر] اساس قرار حکومت
جمهوری تاجیکستان از ۲۹ ایون سال ۲۰۰۷ نمره ۳۲۹، درباره برگزاری جشن ۱۱۵۰
سالگی ابوعبدالله رودکی، منتشر گردیده است.
سردبیر و یا سروراستار مجموعه پروفیسور میرزا ملا احمد، دکتر علوم فیلولوژی،
عضو وابسته آکادمی علوم جمهوری تاجیکستان و معاون سردبیر علمی همان آکادمی و
مدیر شعبه ادبیات کلاسیک فارس - تاجیک به نام انستیتوی زبان و ادبیات رودکی و
صاحب تألیفات بسیاری کتاب و مقاله است که تنی چند از برجسته‌ترین دانشمندان و

ادیبان تاجیک مانند: ر. هادی‌زاده، م. شکوری، ش. اسرافیلیان، ش. محمدی، م. محمدی، ش. رحمان، و. صمد و ده‌ها تن دیگر در نوشتن و ویراستاری این مجموعه او را یاری نموده‌اند. افزون بر این عده که نامشان در زیر بسیاری از مقاله‌های دانشنامه دیده می‌شود، نام بسیاری دیگر از پژوهشگران غیر تاجیک و از جمله کشور عزیز خودمان ایران که در این کار مشارکت داشته‌اند در زیر مقاله‌ها به چشم می‌خورد.

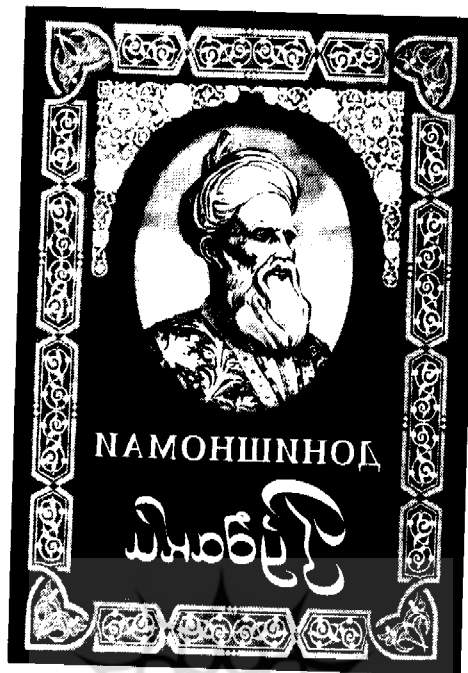
کتاب با پیشگفتاری از سردبیر مجموعه آغاز و سپس با مقاله‌ای به نام «ابوعبدالله رودکی» به قلم همو ادامه می‌یابد. او درباره ضرورت انتشار این دانشنامه و دیگر دانشنامه‌های مشابه نوشته: «در پایان عصر ۲۰ و ابتدای قرن ۲۱ که دوره رشد و گسترش اطلاعات و اطلاع‌رسانی است، دانشنامه‌نگاری رواج تازه پیدا نمود. حالا در کشورهای گوناگون عالم انواع مختلف دانشنامه با تعداد زیاد به طبع می‌رسند. امروز حتی انواع الکترونیکی دانشنامه‌ها به وجود آمده‌اند.

تنها به زبان فارسی در ایران و خارج از آن بیشتر از صد دانشنامه در حال تألیف و نشر می‌باشند که دایرة‌المعارف بزرگ اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، دانشنامه ادب فارسی، دانشنامه زبان و ادب فارسی در شبه قاره، دایرة‌المعارف سازهای ایران، نمونه‌های برجسته دانشنامه‌نگاری‌اند» (ص ۴). میرزا ملا احمد ادامه می‌دهد:

«در تاجیکستان نیز در این دوره سنت دانشنامه‌نگاری به میان آمد که تدوین و نشر انسیکلوپدی ساویتی تاجیک (در هشت جلد) و انسیکلوپدی ادبیات و صنعت تاجیک (در سه جلد) گواه آن است. حالا حکومت جمهوری تاجیکستان برای نشر انسیکلوپدی ملی تاجیک (در پانزده جلد) تصمیم گرفته است که این ابتکار به رشد و توسعه دانشنامه‌نگاری در کشور مساعدت خواهد کرد» (ص ۵).

او سپس با اشاره به وجود دانشنامه درباره ادیبان بزرگ جهان مانند: دانته، ویلیام شکسپیر، گوته، شیلر، لرماتوف، پوشکین، شوچنکو، آبامی کونان بایف و چند تن دیگر می‌افزاید که تاکنون درباره هیچ یک از ادیبان فارس - تاجیک دانشنامه‌ای تدوین نشده است (همانجا) و با اشاره به جایگاه رودکی در شعر فارسی و ویژگی‌های شعری، ژانرهای هنری اشعار او و تأثیرش بر شعرای پس از خودش، تهیه این دانشنامه را یک ضرورت دانسته است.

سروراستار درباره چگونگی گزینش و چاپ مقالات در دانشنامه، نوشته: چون پیرامون رودکی، شعر و محیط زندگانی، نایبایی و بدایع هنر اشعارش آثار بسیار زیاد و گوناگونی به چاپ رسیده که امکان درج همه آنها در دانشنامه وجود نداشته، مقالات

بر اساس توضیحات زیر، انتخاب شده است.

۱. محققانی که بدون واسطه درباره رودکی کتاب نوشته‌اند، مانند: ص. هینی، سعید نفیسی، ع. میرزایف، براگینسکی و دیگران جداگانه مدخل شده‌اند.
۲. پژوهشگرانی که در میان آثار خود که راجع به ادبیات فارس - تاجیک نوشته‌اند، درباره رودکی اظهار نظر کرده‌اند. کسانی مانند: ا. براون، شبلی نعمانی، ذ. صفا، کریمسکی، برتلس و غیره.
۳. پژوهشگرانی که درباره رودکی بیشتر از دو مقاله علمی نوشته‌اند، مانند: ه. اته، ب. فروزانفر، ا. مختاروف، م. شفیع کدکنی، م. زند، ستارزاده و دیگران.
۴. کتاب‌های مشخصی که پیرامون رودکی تألیف گردیده، مانند: «استاد رودکی» ص. عینی، «محیط زندگی و احوال و اشعار رودکی» س. نفیسی و «ابو عبدالله رودکی» عبدالغنی میرزایف.
۵. مقاله‌هایی که حاوی نکات تازه‌ای پیرامون رودکی و اشعار او هستند، مثل «بیتی بازیافته از چکامه بخارا» از محمد علی سپانلو و...
۶. مقاله‌هایی که از کار و بار و پدیده‌های مربوط به رودکی خبر داده‌اند. پس از آن تمام قرارهای صادره از سوی دولت و نهادهای پژوهشی پیرامون برگزاری

جشن ۱۱۵۰ سالگی رودکی، شاعرانی که به رودکی چند شعر تقدیم کرده‌اند، مترجمان آثار رودکی، نقاشان، مجسمه‌سازان، خوانندگان، آهنگسازان، هنرپیشگان و... که پیرامون رودکی کاری انجام داده‌اند به طور جداگانه مدخل شده‌اند. در مورد کسانی که برای رودکی شعری سروده‌اند، چنانچه شعر آنان از یک شعر بیشتر بوده، جداگانه مدخل شده‌اند و کسانی که فقط یک شعر سروده‌اند، فقط به شعر آنان اشاره شده است.

درباره انواع شعرهای باقیمانده از رودکی (غزل، قصیده، مثنوی، رباعی، قطعه و...) مدخل‌های جداگانه‌ای نوشته شده است. همچنین پیرامون صناعات ادبی، اوزان عروضی و زحافات گوناگون مورد استفاده رودکی، اسامی مکان‌هایی که به نام رودکی نامگذاری شده، روزنامه‌ها و مجلاتی که پیرامون رودکی مقالاتی چاپ کرده‌اند، نشرانی که کارهای رودکی را چاپ نموده‌اند، شعرا و دانشمندان هم‌دوره رودکی و خلاصه هر آن چیزی که به نوعی به رودکی مربوط می‌شود، در دانشنامه گنجانده شده است.

روش کار

روش مورد استفاده گردآورندگان «دانشنامه رودکی» تقریباً همان روش به کار گرفته شده در «انسیکلوپدیای ساویت تاجیک» و «انسیکلوپدیای ادبیات و صنعت تاجیک» است. اصل ایجاز و اختصار در آن رعایت شده. در پایان هر مقاله نام مقاله‌نویس با حروف ایتالیک قید گردیده و فهرست منابع و مأخذ هم با کورته نوشت «اد» (= ادبیات) در زیر مقاله آورده شده و چنانچه اگر کورته نوشت «آث» (= آثار) هم قید گردیده، اشاره به آثار شخص موضوع مدخل هم شده است.

سرمدخل‌ها با حروف سیاه چاپ شده و در همان سطور نخستین تاریخ تولد و مرگ و اشاره به مقام و جایگاه افراد موضوع مدخل شده است. در جایی که مدخل کتابی بوده است، سال چاپ و نشر آن هم قید گردیده است. با نگاهی به منابع و مأخذ مقالات، آثار جدید زیادی میان آنها دیده می‌شود.

دانشنامه‌نویسان از منابع و مأخذ چاپی و غیرچاپی ایرانی، بسیار وسیع و گسترده استفاده کرده‌اند. به عنوان مثال تقریباً همه مقالات مربوط به «دیوان»‌های گوناگون دوره سامانیان، مانند: «دیوان برید»، «دیوان وقف»، «دیوان شرطه»، «دیوان خراج»، «دیوان قضا»، «دیوان سپاه» و... از روی کتاب «سامانیان، دوره شکوفایی فرهنگ ایرانی - اسلامی» محمدرضا ناجی نوشته شده است. ضمن اینکه خود این کتاب نیز به طور جداگانه مدخل شده است.

افزون بر آن بسیاری از پژوهشگران و ادیبان ایرانی مانند: بدیع‌الزمان فروزانفر، سعید

نفیسی، عبدالحسین زرین‌کوب، محمد معین، مجتبی مینوی، علی اشرف صادقی، ملک‌الشعرا بهار، علی دهباشی و بسیاری دیگر، نام و آثارشان در دانشنامه آمده است. در این دانشنامه تصاویر زیادی رنگی و غیررنگی از شخصیت‌ها، اماکن، کتاب‌ها و دیگر موضوع‌های مرتبط با مدخل‌ها به چاپ رسیده است.

متأسفانه اشتباهات چاپی و پاره‌ای سهوهای قلمی در دانشنامه دیده می‌شود که از ذکر آنها خودداری می‌نمائیم و امیدواریم که در چاپ‌های بعدی به رفع آنها اقدام شود. اما بسیار خوب می‌شد که تهیه‌کنندگان دانشنامه رودکی، املائی کلمات عربی را به الفبای عربی و املائی اسامی خاص و تاریخی فارسی را به فارسی و نام‌های اروپایی را هم به خط لاتین پس از سرمدخل که به الفبای «سیریلیک» نوشته شده می‌نوشتند، تا کار بر آنانی که آشنایی کافی با الفبای سیریلیک ندارند آسان می‌شد.

این‌گونه به نظر می‌رسد که دست‌اندرکاران دانشنامه، اصل را بر این گذاشته‌اند که استفاده‌کنندگان از این اثر، فقط تاجیکان خواهند بود.

در پایان ضمن آرزوی پیشرفت برای دوستان عزیز تاجیک که دست‌اندرکار انتشار این اثر هستند، با توجه به سرعت انتشار این دانشنامه، امیدواریم که به کیفیت کار بیشتر توجه نموده و آن را فدای سرعت انتشار اثر ننمایند.

۷۳. سنت‌های پایدار دوران پربار ادبیات، دکتر میرزا ملا احمد، دوشنبه، انتشارات دانش، ۲۰۰۸، ۳۰۲ صفحه.

دکتر میرزا ملا احمد متولد سال ۱۹۴۸، از ایران‌شناسان و ادبیات‌شناسان سرشناس تاجیکستان، عضو آکادمی علوم جمهوری تاجیکستان، رئیس انجمن دوستی و روابط فرهنگی تاجیکستان و ایران و رئیس مرکز علمی ایران‌شناسی است. میرزا ملا احمد ادیبی فعال و پرکار و صاحب تألیفات بسیاری در قالب کتاب و مقاله است و تاکنون چندین کتاب از وی در ایران به چاپ رسیده است.

این کتاب به بررسی سنت‌های استوار و پربار آثار ابو عبدالله رودکی و معاصران وی اختصاص یافته و مهم‌ترین مسائلی چون زبان، ادبیات و فرهنگ زمان شاعر را بررسی می‌کند. در بخش جداگانه‌ای از این کتاب هم پژوهشی پیرامون موضوع رودکی‌شناسی گنجانده شده است و نمایندگان برجسته رودکی‌شناسی در کشورهای گوناگون جهان که سهم بسزایی در این زمینه دارند، معرفی شده‌اند.

در این بخش، فصلی هم به رودکی‌شناسی در ایران اختصاص یافته و از تعدادی

ادیبان ایرانی که در این زمینه پژوهش نموده‌اند به همراه آثار آنان نام برده شده است. کسانی چون: بدیع‌الزمان فروزانفر، سعید نفیسی، جعفر شعار، حمید زرین‌کوب، محمدرضا شفیعی کدکنی، مجتبی هینوی، علی دهباشی و کتاب یاد یار مهربان او و چندین کس دیگر.

«مدح در اشعار رودکی»، «مرثیه در عصر ۱۰» از دیگر مطالب کتاب پیرامون رودکی و شعر او است.

فردوسی و شعر او و جنبه‌های گوناگون اثر حماسی او شاهنامه، از دیگر مباحثی است که نویسنده کتاب پیرامون آن پژوهش‌هایی را در این اثر به خوانندگان عرضه نموده است. «خرد و خردمندی در شاهنامه فردوسی»، «حکمت و تربیت در شاهنامه فردوسی» دو موضوع مهمی است که نویسنده کتاب پیرامون آنها پژوهش نموده است. «ابن سینا، ادیب انسان‌پرور» هم یکی دیگر از بخش‌های کتاب است که نویسنده در آن به جنبه‌های انسانی نهفته در آثار ابوعلی سینا توجه نموده و به آنها اشاره می‌نماید.

۷۴. شکل و تکامل اطلاعات علمی فارسی - تاجیکی، میرزا حسن سلطان، دوشنبه ۲۰۰۸، نشریات دانش، ۳۳۴ صفحه.

در این کتاب روند شکل‌گیری و تکامل اصطلاحات علمی در قدیم‌ترین آثار علمی فارسی دری مورد پژوهش قرار گرفته است.

این پژوهش به منظور بررسی پیشینه اصطلاح‌سازی علمی در زبان فارسی، خصوصیات و ویژگی‌های زبان علمی، اصطلاح‌سازی و برابرگزینی انجام شده است. در این کتاب همچنین توانمندی و ظرفیت‌های زبان فارسی - تاجیکی در برابرگزینی مورد توجه واقع شده است.

کتاب دارای سه باب اصلی به شرح زیر است:

۱. زمینه و عامل‌های شکل و اصطلاحات علمی فارسی - تاجیکی.
  ۲. تحقیق اصطلاحات علمی فارسی - تاجیکی از نگاه معنی و ساختار.
  ۳. نقش اصطلاحات اقتباسی و ترجمه قرضی در تکامل اصطلاحات فارسی - تاجیکی.
- هر یک از این سه باب خود نیز به بخش‌های دیگری تقسیم شده‌اند. نویسنده با بررسی و پژوهش در آثار دانشمندان ایرانی مانند: ابوریحان بیرونی، ابن سینا، خوارزمی، محمد بن ایوب و... به نمونه‌هایی از واژگان مورد استفاده این دانشمندان، در حوزه‌های گوناگون علمی چون فلسفه، ریاضیات، پزشکی، جغرافیا و

نجوم اشاره کرده است که اصل این واژه‌ها به یونانی، عبری، سریانی، عربی و سانسکریت بوده و آنان با ترجمه دقیق این واژگان به فارسی برای آنها برابره‌های مناسب گذاشته‌اند و نویسنده کتاب این دسته از واژه‌ها را «ترجمه قرضی» نام نهاده است.

میرزا حسن سلطان برخی از این واژه‌ها را در چند جدول کوچک با برابره‌های عربی، روسی و انگلیسی آنها، جهت استفاده علاقمندان نشان داده است.

نویسنده در این کتاب از ۴۶۹ اثر به زبان‌های فارسی (با حروف نیاکان و حروف سیریلیک)، روسی، عربی و زبان‌های اروپای غربی استفاده نموده است که نشان از گستردگی کار او دارد.

کتاب با الفبای سیریلیک به چاپ رسیده و یکی از آثار پژوهشی درخور توجه است که در این سال‌های اخیر در حوزه زبان‌شناسی و زبان فارسی در تاجیکستان به چاپ رسیده است.

۷۵. رودکی استاد سخنوران عجم، عبدالمنان نصیرالدین / فخرالدین نصیرالدینوف، انتشارات گنجینه سخن، خجند ۲۰۰۸، ۲۰۸ صفحه.

این کتاب حاصل تلاش استاد عبدالمنان نصیرالدین و فرزند برومندش فخرالدین نصیرالدینوف است که راه پدر را برگزیده و به وادی پژوهش در آثار نیاکان قدم گذاشته است. این دو در این کتاب به بررسی نکات جالب زندگی ابوعبدالله رودکی، شاعر بزرگ پارسی‌گوی پرداخته‌اند. مطالب کتاب به گونه‌ای انتخاب و نوشته شده که معلمان، دانشجویان و دیگر علاقمندان می‌توانند از آن استفاده کنند.

کتاب دارای ۹ بخش و یک پیشگفتار است و در پایان هم تعدادی از اشعار رودکی، شامل برخی از قصاید، قطعات و رباعیات او به چاپ رسیده است.

در بخش دوم این کتاب که «نگاهی به تصحیح و نشر اشعار رودکی» نام دارد، نویسندگان ضمن اشاره به کسانی که در زمینه رودکی، روزگار او، شعر و دیگر ویژگی‌های او پژوهش کرده‌اند، از کسانی چون: هرمان اته، صدرالدین عینی، سعید نفیسی، عبدالغنی میرزایف، عبدالسلام دهاتی، براگینسکی، خلیل خطیب رهبر، جعفر شعار، اسماعیل حاکمی، منوچهر دانش‌پژوه و چند تن دیگر نام برده‌اند.

دو رباعی از چند رباعی رودکی که به انتخاب نویسندگان کتاب چاپ شده است را در اینجا می‌خوانیم:

در رهگذر باد چراغی که تراست   ترسم که بعیرد از فراغی که تراست

بوی جگر سوخته عالم بگرفت   گر نشنیدی زهی دماغی که تراست

***

هان رودکی از کید غم آزاد بزی   با خاطر خرم و دل شاد بزی
ویرانه خود منگر و آبادی دهر   ویرانه دهر بین و آباد بزی

۷۶. داستان‌های دل‌انگیز از بوستان شیخ سعدی، به انتخاب، شرح و نگارش
عبدالمنان نصیرالدین، انتشارات «گنجینه سخن»، ۲۰۰۸ خجند، ۲۲۸ صفحه.

دکتر عبدالمنان نصیرالدین، استاد زبان و ادبیات فارس - تاجیک در دانشگاه دولتی
خجند است. او در محافل علمی و ادبی ایران چهره شناخته شده‌ای است و تاکنون چند
اثر از وی در ایران به چاپ رسیده است.

در این کتاب، او پاره‌ای از اشعار بوستان شیخ سعدی را با نثری شیوا به نگارش
درآورده و در پایان هر حکایت نیز به نتیجه‌گیری از آن حکایت پرداخته و فایده و سود آن
را هم نوشته است.

استاد نصیرالدین، این کتاب را با تقدیم نامه‌ای زیبا و پرمعنی به پدر درگذشته‌اش
چنین تقدیم کرده است: «به خاطر درخشان پدرم، که در زمین تخم گندم، برنج و در دل
ما تخم ایمان و راستی کشت می‌کرد».

۲۴۸

۷۷. حکایه‌هایی درباره عبدالرحمان جامی، گردآورنده و مؤلف پیشگفتار:
داداجان هابدوف، دوشنبه ۲۰۰۷، ۴۰ صفحه.

کتاب درباره عبدالرحمان جامی شاعر برجسته پارسی‌گوی است و گردآورنده،
حکایت‌هایی درباره جامی را در آن گردآوری نموده است. به نوشته گردآورنده، جامی
نه تنها شاعری بزرگ بلکه دانشمندی توانا بوده و شخصیتی همه‌جانبه داشته است. او
مدرس و فقیهی بی‌همتا بوده است و در موسیقی‌شناسی هم دستی داشته. جامی
جهان‌نیده و با تجربه هم بود.

از همه مهم‌تر جامی فردی بشردوست بوده است و اشعار او در خدمت انسان‌دوستی
و حقیقت‌جویی، نیکوکاری و راستی‌جویی قرار داشته است. به عنوان مثال جامی در
ترویج و ترغیب راستی و نیکی و نیکوکاری سروده است:

راست جو، راست نگر، راست گزین،   راست گو، راست شنو، راست نشین
تسیر اگر راست رود بر هدف است،   ور رود کج، ز هدف برطرف است

ҲИКОЯҲО ДАР БОРАИ
АБДУРАҲМОНИ ҶОМӢ

***

مشو غره حسن و گفتار خویش   نکو کن چو گفتار کردارِ خویش

***

نیک کن تا نیک پیش آید ترا   بد مکن تا بد نفرساید ترا

***

ای که پرسى که بهترین کس کیست   گویم از قول بهترین کسان
بهترین کس کسى بود که به خلق   بیش باشد ز خلق نفع رسان

۷۸. مسئله‌های آموزش و تحقیق و رشد زبان علمی تاجیکی، پیر محمد نوروف،
دوشنبه ۲۰۰۸، ۱۸۶ صفحه.

موضوع رشد و گسترش و ارتقاء سطح کیفی زبان تاجیکی یکی از دغدغه‌های اصلی
ادیبان تاجیکستان، پس از استقلال این کشور است.

در این میان برابرگزینی برای واژه‌های بیگانه و استفاده از همه ظرفیت‌های موجود
در زبان فارسی، به ویژه از راه‌های علمی مطابق استانداردهای روز از تلاش‌هایی است
که به طور جدی در تاجیکستان پی‌گیری می‌شود.

کتاب حاضر نیز در همین چارچوب می‌گنجد و تلاشی است در دست یافتن به الگویی مناسب در جهت ارتقاء کیفیت زبان علمی تاجیکی و پالایش این زبان از واژگان روسی که به این زبان رخنه کرده است.

کتاب در چهار باب تدوین شده است.

باب نخست: تاریخ مختصر رشد علم و زبان علمی تاجیکی.

باب دوم: زبان ادبیات علمی تکنیکی تاجیکی و خصوصیات اسلوبی و لغوی آن.

باب سوم: اساس‌های نظریه ساختن اصطلاحات علمی تکنیکی.

باب چهارم: پرنسپب‌های یک گونسازی (اونیفیکاتسیا) و استانداردسازی

اصطلاحات علمی تاجیکی در زبان علمی تاجیکی.

هر یک از این باب‌ها نیز به چند بخش تقسیم شده و در هر بخش نیز مباحث

گونگونی طرح و راه‌کارهایی برای آن پیشنهاد شده است.

۷۹. یادی از استاد هلال کریم، انتشارات دیوشتیج، دوشنبه ۲۰۰۸، ۱۷۴ صفحه.

این کتاب به مناسبت یکصدمین زادروز استاد هلال کریم از سوی دانشگاه دولتی ملی تاجیکستان تهیه شده و دربردارنده یادداشت‌هایی از همکاران، شاگردان و دوستان هلال کریم است. هلال کریم در ۱۹۰۸ میلادی در قشلاق پولادان ناحیه کانی بادام به دنیا آمده و تا آخرین روزهای زندگی دست از تلاش، کوشش و کار نکشیده است.

او یکی از ادیبان و لغت‌شناسان و ایران‌شناسان برجسته تاجیکستان بوده که تحقیقات گسترده‌ای بر روی زبان فارسی انجام داده است و تألیفات بسیاری در این زمینه از خود بر جای گذاشته. در همین حال او آموزگار و تدوین‌کننده کتاب‌های درسی زبان فارسی برای تاجیکان نیز بوده است و تصویر چند اثر او در انتهای همین کتاب به چاپ رسیده است. مانند: «زبان فارسی»، «الغبا» و...

کتاب مجموعه‌ای از مقالات دوستان، همکاران و شاگردان این استاد است که به یاد و خاطره هلال کریم تقدیم گردیده است. برخی از مقالات این یادنامه و نویسندگان آن عبارتند از: «استاد هلال کریموف و زبان‌شناسی تاجیک» مجیدوف؛ «یادی از استاد هلال کریم» سلیمانی؛ «مرد نیک سیرت» قاسمو؛ «لغت زنده» اصلاحان افصح‌زاده و «زبان آموز چندین نسل» از شکوروف.

РАҲМАТ НАЗРИ

САДОҶА
2002/07/11

۸۰ صدای خاموشی، رحمت نذری، دوشنبه ۲۰۰۶، انتشارات ادیب، ۱۹۲ صفحه.
صدای خاموشی، مجموعه‌ای است از اشعار رحمت نذری شاعر سرشناس تاجیک که میهن‌دوستی و انسان‌دوستی از موضوع‌هایی است که در اشعار او بیشتر به چشم می‌خورد.

رحمت نذری سال ۱۹۵۱ در شهر کولاب به دنیا آمده است. او فعالیت‌های ادبی خود را از دوران شوروی آغاز نموده و پس از استقلال تاجیکستان تا به امروز نیز سرودن شعر را ادامه داده است. او تاکنون چند جایزه مانند: جایزه ادبی میرزا تورسون‌زاده در ۱۹۹۳ و جایزه دولتی ابو عبدالله رودکی در سال ۲۰۰۰ را از آن خود کرده و در سال ۲۰۰۳ نیز عنوان باارزش «شاعر خلق تاجیکستان» به او داده شده است.
یکی از اشعار او را می‌خوانیم:

سوگند جاویدان

از فروغ پاک یزدانی درخشیده	جام جم در کاسه چشمان فردوسی
بر تن آئینه آئین جاودان	بردمیده روشنی جان فردوسی

با پر سیمرغ دل از سرنوشت دور او نوشته سرگذشت رادمردان را

ره به ره جای عصا کلک رسا بر دست او نوشته در زمین گردون گردان را

پهلوی را پهلوانی خوانده در میدان مشت‌هایش را چو مشت دل‌گره کرده
از سخن، از تار و پود پیچ در پیچش بر تن گردانه میهن زره کرده

بر زبان آورده چون سوگند مهر و کین در نبرد نیک و بد نام دلیران را
بر سخن نیروی آتش را برافزوده همچو در بازوی رستم زور ایران را

پیک پیکار از کسمانی در پر پیکان

از کسمینی جسته سوی سینه پاکش

خورده او هم خنجری بر گرده چون گردی

خون سهرابی چکیده از دل پاکش

تا نگردد پایمال پیل محمودی او پناهی جسته از هم پیشه و هم کیش
پشتبان مردم آزاد خود اکنون پشتبان هفت تا هفتاد پشت خویش

دشمنش با دست خونین روز یاد او می‌کند در اشک مردم جامه شویی‌ها
لیک تا فرزانه‌ای «شهنامه» می‌خواند خامه‌اش را نیست باک از نامه‌شویی‌ها

۸۱. صدای شرق، شماره ۱۲، سال ۲۰۰۷

این شماره از صدای شرق نیز که آخرین شماره آن در سال ۲۰۰۷ است، مجموعه‌ای از چند شعر و نوشته در حوزه‌های مختلف چون پژوهش، داستان و گردآوری مطالب گوناگون است.

در صفحه دوم از جلد مجله، عکسی از شاعر نامدار و سرشناس تاجیک گلرخسار به چاپ رسیده و در زیر آن نوشته شده است:

«شاعر خلق تاجیکستان گلرخسار به زینه مبارک معرفت رسید. هیئت ایجاد صدای شرق این سخنور توانا را تبریک می‌گوید». در زیر همین نوشته، این شعر نیز به چاپ رسیده است.

САДОИ ШАРК

НАШРИЯИ МИЛЛИИ АДАБИИ
ИТТИФОҚИ НАВИСАНДАҒОНИ
ТОҶИКИСТОН

шаҳри Душанбе

12 | 2007

صدای ШАРК

НАШРИЯИ МИЛЛИИ АДАБИИ
ИТТИФОҚИ НАВИСАНДАҒОНИ
ТОҶИКИСТОН

نشریه ملی ادبی انجمن
نویسندگان تاجیکستان

МЕЛОДИ СОЛИ МАСЕҲИ
ХУЧАСТАЛ БОД, ХАМДИЁРОН!

шаҳри Душанбе

1 | 2008

«تو گویی زمان را به تو دست نیست
چنین سبز و شاداب و حکمت نثار
کسی را به شصت اینچنین شصت نیست
بمانی، بُسود تا تو را روزگار»

چند شعر از سیاوش، داستانی از شیرعلی موسی‌زاده به نام «قامت سبز ایمان»، اشعاری از عزیز رحیم و «تسبیح روزگار» از رستم وهاب‌نیا که خاطرات و نوشته‌هایی است درباره پدرش از دیگر مطالب این شماره از صدای شرق است.

شعرهایی از مریم بانو فرغانی، داستانی از جلال اکرامی به نام «معامله با آدم»، پژوهشی به نام «سربداران سمرقند» از لقمان بایمتف، دنباله مقاله «چهار عنصر» که بخش‌های اول و دوم آن در شماره‌های نهم و دهم صدای شرق به چاپ رسیده است، داستان کوتاه «روزی از آن روزها» از گابریل گارسیا مارکز که یونس یوسفی آن را از روسی ترجمه نموده و «واژه و واژه‌سازی در غزلیات شوکت بخارایی» از دلریا رحمت آوا دیگر مطالب این شماره از مجله صدای شرق هستند.

مقاله «جایگاه ترجمه‌های شاهنامه فردوسی در تاریخ پیوندهای ادبی تاجیک و آلمان» از زهره غلام اوا، یکی از مقالات ارزشمند این شماره از مجله است که قطعاً خواننده فارسی زبان در ایران را سودمند خواهد افتاد، البته اگر به شرط آنکه مقاله از

سیریلیک به الفبای نیاکان برگردانده شود. در صفحه سوم از جلد مجله، عکس زیبایی از یک درخت که برف زمستانی آن را پوشانده به چاپ رسیده و در زیر آن بخشی از یک شعر لایق شیرعلی شاعر پرآوازه تاجیک به چاپ رسیده که چنین است:

«ز پشت تور برف سیمگون می تافت سیمایش،
زمستان‌ها که دنیا بود کافوری و آخرپوش،
نگه‌های شرر بنیاد،
یاد چشم شهلایش،
دل‌م را گرمی‌ای می‌داد.»

۸۲. صدای شرق، شماره ۱، سال ۲۰۰۸

نخستین شماره مجله صدای شرق در سال ۲۰۰۸ میلادی با تغییراتی نسبت به شماره‌های گذشته این مجله منتشر شده است. بدین ترتیب که نام مجله و عنوان «نشریه ملی ادبی انجمن نویسندگان تاجیکستان» به همراه فهرست مندرجات و شناسنامه مجله که قبلاً همه با حروف سیریلیک به چاپ می‌رسید، هم با الفبای نیاکان و هم با همان حروف سیریلیک هر دو به چاپ رسیده است.

در این شماره از مجله عکسی از گلچهره سلیمانی شاعر خلق تاجیکستان که در زمینه ادبیات کودکان فعال بوده است به چاپ رسیده است و برای آن در گذشته طلب آموزش شده است.

«جشن سال نو معنویت دارد» از مؤمن قناعت شاعر نام‌آشنای تاجیک نخستین مقاله این شماره و «امیدوار می‌رسد به امید» از اورون کوهزاد نویسنده نامدار تاجیک از دیگر مقاله‌های این شماره از صدای شرق است. متن سخنرانی جانی بیک اکابر، سردبیر مجله هم تحت عنوان «زبان آئینه، زبان‌افزار اندیشه است» به همراه چند شعر از حق نظر غایب و گلناز در همین شماره به چاپ رسیده است.

خلاصه‌ای از رمان «رقص در سایه دیوار آهنین» نوشته ابرار ظاهر و داستانی به نام «گنجشک‌های گرسنه» از یونس یوسفی و دنباله مقاله «چهار عنصر» که پیرامون اشعار بیدل دهلوی است از دیگر مقاله‌های این شماره از صدای شرق است.

مقاله پژوهشی «یک بیان از دو زبان» از محترم حاتم و قصه منظومی برای کودکان از نریمان بقازاده، دو مقاله دیگر این شماره هستند. در پایان نیز «طرفه‌ها» که نکته‌ها و

اشارات پندآموز و خواندنی تاریخی است به چاپ رسیده است.

۸۳. صدای شرق، شماره ۲، سال ۲۰۰۸

این شماره از صدای شرق نیز همانند شماره‌های دیگر این مجله آمیخته‌ای است از نوشته‌ها و سروده‌هایی از نویسندگان، پژوهشگران و شعرای تاجیک و اخباری در حوزه فرهنگ. رباعیاتی از بصیر رسا و کرام آستان‌زاده و اشعاری از ادیبه، آذر و خسرو ترمذی در این شماره به چاپ رسیده است. قصه «گراز» از لطفی شاه دادا و «پسر شاعر» از ظریف غلام که یک قصه تاریخی است از دیگر مطالب این شماره از مجله هستند.

نقد یک کتاب درباره تاریخ معاصر افغانستان به نام «سقای دوم» از میرزا شکورزاده که در سال ۱۹۹۷ م / ۱۳۷۷ خ در آلمان به چاپ رسیده و از لحن نوشته منتقد چنین برمی آید که در این کتاب به شکلی گستاخانه، تاریخ و باورهای مردم افغانستان، دیگرگون جلوه داده شده و اهانت‌هایی نسبت به آنان شده است. تا جایی که مترجم کتاب که آن را به فارسی برگردانده بر آن نام «کتابچه شیطان» گذاشته است و شکورزاده نیز عنوان نوشته خود را چنین انتخاب نموده است: «داستان رادمردان خراسان و پاسخ به کتابچه شیطان».

«مشکلات آب و راه‌حل‌های آن» عنوان مقاله‌ای است از گروهی از نویسندگان و همانگونه که از نام آن پیداست، پژوهشی است در این زمینه. «سیری در شعر عهد رودکی» از نذر یزدانی و دنباله مقاله «چهار عنصر» به کوشش بابابیک رحیمی، برگردان مقاله‌ای از تقی پورنامداریان به نام «بلاغت و شعر مولوی» توسط کریم‌اف و «یگانگی عالم در اشعار شعرا» از شرف‌افضلی از دیگر مقاله‌های این شماره صدای شرق هستند. معرفی شماره ۶۲ مجله بخارا و تأکید ویژه بر بازتاب اخبار چاپ نشریات و کتاب‌های تاجیکستان در این مجله و نیز معرفی چند کتاب چاپ انتشارات فرزانه [روز] هم از اخبار فرهنگی این شماره از مجله است. «طرفه‌ها» نیز پایان بخش مطالب مجله است که بریده‌هایی است از نکات پندآموز تاریخی.

در سومین صفحه جلد این شماره از صدای شرق، تصویر رنگی زیبایی از یکی از قله‌های سر به فلک کشیده و پوشیده از برف تاجیکستان که در دامنه آن جنگل سبز و خرم زیبایی دیده می‌شود، همراه با بیتی که در زیر آن نوشته شده به چاپ رسیده است:

«وطن! در مزرعه جانم بهاری تو
نگارینی پر از نقش و نگاری تو»

۸۴. صدای شرق، شماره ۳، سال ۲۰۰۸

شماره سوم مجله صدای شرق در آستانه نوروز به چاپ رسیده و بر روی آن نوشته شده است: «نوروز خجسته پی مبارک هم دیاران!». در صفحه دوم جلد تصویر زیبایی از درختان غرق در شکوفه گوشه‌ای از طبیعت زیبای تاجیکستان با این شعر لایق به چاپ رسیده است: «به بهار نور رسیدم، ز بهار شکر گویم / به نگار نور رسیدم، ز نگار شکر گویم». پس از آن پیام نوروزی‌ای از سوی مجله به چاپ رسیده است.

مطالب مجله با اشعاری از «گلرخسار» شاعر سرشناس و نام آشنا آغاز می‌شود و نخستین شعر او «شهروند جمهوری عشق» نام دارد. «گلنظر» دیگر شاعر نامی و سراینده سرود ملی تاجیکستان از دیگر شعرائی است که اشعارش در این شماره از مجله به چاپ رسیده است. یکی از اشعار گلنظر را می‌خوانیم:

«من ترا گفتم: خدا حافظ

با همه بگذشته‌ها گفتم: خدا حافظ

باد نالید و غمش را کو به کو انداخت،

آب شد آب و دلش را جو به جو انداخت،

بید مجنون هم زد و از غصه مو انداخت،

مه حجاب ابر محزون را به رو انداخت

من ترا...

با همه...

کوچه‌ها شد از سرود عشق ما خالی،

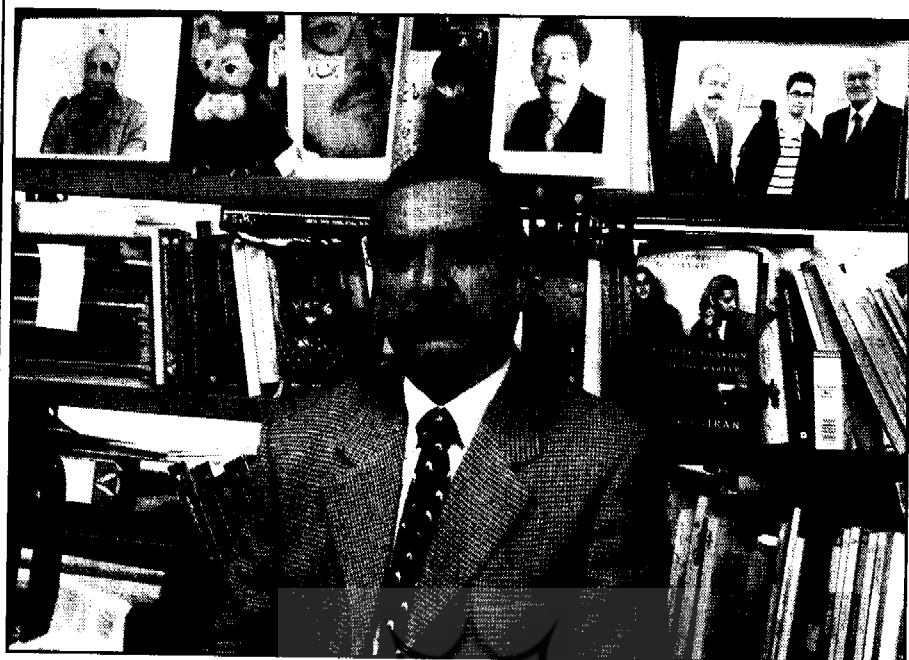
دیده‌ها از شوق و دل‌ها از صفا خالی،

حرف عاشق از نوای جانفزا خالی،

سایه‌ام از سایه بال هما خالی

من ترا...

با همه...

● مسعود عرفانیان

بوسه‌ها رفت از لب من با لب شیرین،
 غصه‌ها ماند از تب من از تب شیرین،
 تلخی آمد از شب عاشق، شب شیرین،
 بار سنگین شد به دل‌ها مطلب شیرین،

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

من ترا...

با همه...

تو نمی آیی دیگر [دگر] از چارسوی دل،
 من نمی یابم ترا از جستجوی دل،
 نشنوم نام ترا از گفتگوی دل،
 جز غم هجران نمی بینم به کوی دل

من ترا...

با همه...

ادامه نقد میرزا شکورزاده بر کتاب «سقای دوم»، و دنباله «چار عنصر» و «دل در شکن نامه» از فرزانه و قصه «ایمان» از مطلوبه یاد میرزا دیگر مقاله‌های این شماره از مجله است. در این شماره برگردان چند شعر از محمدرضا تاج‌الدینی، شاعر ایرانی، توسط کامران لقمان‌زاده به چاپ است. اخبار فرهنگی پاره‌ای از کشورهای جهان، از جمله ایران، قزاقستان، تاجیکستان و چند کشور دیگر و «طرفه‌ها» پایان بخش مقالات این شماره صدای شرق هستند.

۸۵. رودکی، شماره ۱۶، پاییز ۱۳۸۶

این شماره از مجله رودکی «فصلنامه ادبی - فرهنگی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تاجیکستان» طبق روال همیشگی که هر شماره آن به موضوعی اختصاص دارد، ویژه‌نامه‌ای است درباره جنبش جدیدیه.

جنبش جدیدیه که ادامه حرکت معارف پروران است در تاریخ مردم وراورد و به‌ویژه تاجیکان نقش مؤثری داشته و در بیداری مردم آن بخش از آسیای مرکزی سهم بسزایی دارد. این ویژه‌نامه شامل یازده مقاله از نویسندگان و پژوهشگران سرشناس تاجیکی است که هر یک با انتخاب موضوعی به بررسی زوایای گوناگون جدیدیه پرداخته است. پیشگفتاری از قهرمان سلیمانی، سردبیر مجله و رایزن فرهنگی ایران در تاجیکستان در زمان انتشار این شماره از مجله هم در این شماره به چاپ رسیده است. عناوین مقاله‌های این شماره و نام نویسندگان آنان چنین است: «نظری به حرکت جدیدیه آسیای میانه» نماز حاتم‌اف؛ «جدیدیها کیستند؟» قهار رسولیان؛ «مرجانی و مرحله نو رشد ادبی خلق‌های تاجیک و تاتار» مرتضی زین‌الدین‌اف؛ «میرزا سراج: سراج دانش» قیام‌الدین ستاری؛ «نخستین روزنامه تاجیکی و استقلال ملی» غ. سلیم‌زاده؛ «داستان سه تن از یک خانواده نجیب» محمد جان شکوری بخارایی؛ «جدیدیه در خجند» نعمان جان غفاراف؛ «انقلاب فکری و آغاز بیداری در بخارا» پیوند گل‌مراد؛ «محمود خواجه بهبودی و نقد ادبی در نهضت جدیدیه» عبدالخالق نبوی؛ «افکار معارف‌پروری در اشعار عجزی» رسول هادی‌زاده و «اسماعیل بیگ غسپری [غسپرینسکی] و ادیبان تاجیک» عبدالحی محمد امین‌اف.

با در نظر گرفتن فقدان منابع و مآخذ در این باره به زبان فارسی، مقالات این شماره از مجله رودکی می‌تواند برای علاقمندان و پژوهشگران ایرانی مفید و جالب توجه باشد

به ویژه مقاله های نماز حاتم اف، محمد جان شکوری بخارایی، پیوند گلمراد و قهار رسولیان از مقاله های خواندنی این ویژه نامه است.

۸۶. رودکی، شماره ۱۷: زمستان ۱۳۸۶، ویژه نامه مطبوعات تاجیکستان

شماره هفدهم رودکی، همانگونه که بر روی آن نقش بسته است، پیرامون روزنامه ها و مجله های تاجیکستان است. دوازده مقاله درباره روزنامه و روزنامه نگاری و موضوع هایی از این دست در این شماره از مجله به چاپ رسیده است که نام برخی از آنها را به همراه نام نویسندگان در اینجا می نویسیم.

«مطبوعات - آئینه حیات» میرزا بدل بدل اف؛ «روزنامه نگار تاجیک» دولت دوران اف؛ «پیرامون رسانه های خصوصی» ابراهیم عثمان اف؛ «کلمه های دشوار فهم در زبان مطبوعات» قطب الدین مختاری؛ «وضعیت مطبوعات معاصر تاجیکستان» مراد مرادی و «ایران در نشریه سامان» از قهار رسولیان.

در مقاله «ایران در نشریه سامان» نویسنده به نقش مطبوعات تاجیکستان در ترویج و گسترش علم و ادب و هنر معاصر ایران پرداخته و از روزنامه ها و مجلاتی چون: جمهوریت، جوانان تاجیکستان، معارف و مدنیت، مدنیت تاجیکستان، سامان، ادبیات و صنعت، پیوند و صدای شرق و چند نشریه دیگر نام می برد.

اما نویسنده مقاله، از میان همه این نشریات، سامان نشریه فرهنگی - ادبی بنیاد زبان فارسی تاجیکستان به سردبیری دارانجات شاعر معروف تاجیکستان را که از سال ۱۹۹۱ تا ۱۹۹۹ به دو خط فارسی و سیریلیک منتشر می شده است انتخاب کرده و به بازتاب فرهنگ و تمدن ایران در این نشریه که شکل گسترده ای داشته پرداخته است.